

שיקלא וטריא

סיכום הדף היומי

בבא קמא נד

לעילוי נשמת
דיינה ליבה בת עטל ז"ל
עובדיה חיים בן רחל ז"ל
ת.נ.צ.ב.ה

א"ר יוסי בר' חנינא אין דברי תורה
מתקיימין אלא במי שמעמיד עצמו
ערום עליהן(שמערים שיתקיים
תורתו) שנאמר (משלי ח) אני
חכמה שכנתי ערמה (סוטה כא):

[משנה] (5) נפל לתוכו שור וכליו נשתברו חמור וכליו ונתקרעו

מתניתין דלא כר' יהודה דתניא-
ר"י מחייב על נזקי כלים בבור.

להלן הפסוקים שהגמרא תדרוש אותם, לפי רבנן ורבי יהודה:

וְכִי־יִפְתָּח אִישׁ בֹּר אוֹ כִי־יִכְרֶה אִישׁ בֹּר וְלֹא יִכְסֹנוּ וְנָפַל־שָׂמָה שׁוֹר אוֹ חֲמֹר:
בעל הבור ישלם כסף ישיב לבעליו והמת יהיה-לו:

א. דרבנן-

ונפל שמה שור (ולא כתוב ונפל הנופל), ולא אדם. חמור, ולא כלים.

או - לחלק שלא תאמר שאינו חייב עד שיפול שם שור וחמור ביחד.

ונפל - טובא משמע כמו שמצינו 'ואב האות והמופת' ולא כתוב 'ואבו'.

[לקמן דורשים כסף ישיב לבעליו לרבות כל דאית ליה בעלים.]

ב. ורבי יהודה-

או לרבות את הכלים.

ונפל לשון יחיד - לחלק.

מדוע רבנן לא דורשים כלל ופרט

כעת הגמרא שואלת מדוע רבנן לא דורשים שדווקא שור וחמור משלמים נזקי בור מדיו כלל ופרט. ובהמשך הגמרא תבאר שיש ריבוי של 'המת יהיה לו' ודוחה את זאת, ומסיקה שישנו ריבוי אחר של 'כסף ישיב לבעליו'. אמנם לדיון כלל ופרט אין שאלה לרבי יהודה, שהרי הוא מרבה שאר כלים מ'או'.

(קושיה) אימא-

ונפל, כלל. שור וחמור, פרט - כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט: שור וחמור אין, מידי אחרינא לא.

(תירוצ) אמרי בעל הבור ישלם, חזר וכלל. לכן ישנו כלל ופרט וכלל, אי אתה דן אלא כעין הפרט: מה הפרט מפורש בעלי חיים, אף כל בעלי חיים.

העופות אינם מטמאים אלא בבית הבליעה, ושונה מבהמה שנבילתה שטמא במגע ומשא. ועל פי זה הגמרא מקשה:

(קושיה) אי מה הפרט מפורש דבר שנבילתה מטמאה במגע ובמשא, אף כל דבר שנבילתה מטמאה במגע ובמשא, אבל עופות לא?

(תירוצ) א"כ נכתוב רחמנא חד פרטא או שור או חמור, והיינו ממעטים עופות שאין

נבילתם מטמאה, ועתה שהתורה כתבה את שניהם, אם אינו לענין לדבר שנבילתו מטמאה הרי הוא בא לרבות עופות, שדומה לפרט מצד אחד שהם בעלי חיים.

[אך עדיין היה אפשר להקשות מהיכן ממעטים אדם שמת בבור, שהרי אין לנו פרט למעטו,

אמנם הגמרא מפריכה מעוף עצמו.]

(קושיה) הי נכתוב?

אי כתב שור, הוה אמינא קרב לגבי מזבח^ק, אין, שאינו קרב לגבי מזבח, לא.

ואי כתב רחמנא חמור, ה"א קדוש בבכורה, אין, שאין קדוש בבכורה כגון סוסים וגמלים, לא. - למרות ששור קדוש בבכורה, התורה כתבה שור שנלמד את כל הדברים

שדומים לפרט משני הצדדים והיינו בעלי חיים שנבילתם טמאה אך עופות לא.

הגמרא חוזרת מלדרוש כלל ופרט ודורשת מריבו:

אלא אמר קרא והמת יהיה לו כל דבר מיתה.

בין לרבנן דקא ממעטי להו לכלים, ובין לר' יהודה דקא מרבי להו לכלים, כלים בני מיתה נינהו?!

(תירוצ) אמרי שבירתן זו היא מיתתן - ולכן כך דורשים: לרבנן חמור ממעט כלים שהינם לא בני מיתה ממש, ושור למעט אדם שאינו מין בהמה. ואם היה כתוב מיעוט אחד בלבד, היינו

ממעטים אדם הדומה לבהמה (כוותיה קא ממעט), אך על כלים חייבים. לרבי יהודה, ו'או' מרבה כלים למרות ששבירתם לא ממש מיתתן נינהו, ושור ממעט אדם. ולגבי חמור הגמרא

מקשה איך הוא ידרוש, ונשאת בספק.

(קושיה) ולרב דאמר בור שחייבה עליו תורה להבלו ולא לחבטו, בין לרבנן בין לרבי יהודה כלים בני הבלא נינהו?

(תירוצ) אמרי בחדתי, דמיפקעי מהבלא.

(קושיה) האי והמת יהיה לו מבעי ליה לכדרבא-

דאמר רבא שור פסולי המוקדשין שנפל לבור פטור שנאמר והמת יהיה לו במי שהמת שלו, יצא זה שאין המת שלו.

(מסקנה) אלא אמר קרא כסף ישיב לבעליו לרבות כל דאית ליה בעלים, והיינו

מרבים את הכל, ולכן התורה כתבה: שור, ולא אדם חמור, ולא כלים.

(קושיה) ולרבי יהודה דקא מרבי להו לכלים-

בשלמא שור ממעט ביה אדם, אלא חמור מאי ממעט ביה?

(מסקנה) אלא אמר רבא חמור דבור לרבי יהודה, ושה דאבידה לדברי הכל, כתוב

בפסוק 'שור וחמור שה ושמה', והגמרא דורשת את כולם חוץ משה, קשיא.

[משנה] (6) נפל לתוכו שור חרש שוטה וקטן חייב

מאי שור חרש שוטה וקטן?

אילימא:

שור של חרש, שור של שוטה, שור של קטן - הא שור של פקח פטור?! מהיכן

פטרה הכתוב.

[עד כאן דף נד עמוד א]

א. רבי יוחנן שור שהוצא חרש, שור שהוצא שוטה, שור שהוצא קטן - הא שור שהוא פקח פטור ?!

אמר ר' ירמיה - לא מבעיא שור שהוא פקח דחייב, אבל שור חרש שוטה וקטן אימא חרשותו גרמה לו, קטנותו גרמה לו, וליפטר, קמ"ל.

(קושיה) א"ל רב אחא לרבינא והתניא נפל לתוכו בר דעת פטור-

מאי לאו שור בר דעת ?

(תירוצ) א"ל לא, אדם.

(קושיה) אלא מעתה, אדם בן דעת הוא דפטור, הא לאו בן דעת הוא, דחייב - שור ולא אדם כתיב ?

(תירוצ) אלא מאי בן דעת? מין בן דעת היינו אדם אפילו שהוא שוטה .

(קושיה) א"ל והתניא נפל לתוכו שור בן דעת פטור - אלמא שא"א להסביר כמו רבי

ירמיה [ולא מבעיא קאמר] .

להלן ישובו של רבא לדברי יוחנן, ומה שהגמרא הקשתה מקודם מדוע שור פיקח פטור,

עתה רבא מבאר שאכן הוא בפטור.

(מסקנה) אמר רבא שור והוא חרש, שור והוא שוטה, שור והוא קטן דוקא, אבל

שור והוא פקח, פטור - דבעי ליה עיוני ומיזל.

תניא נמי הכי -

נפל לתוכו שור חרש שוטה וקטן וסומא ומהלך בלילה, חייב. פקח ומהלך ביום פטור.

משבת דעדיין לא נאמרו עשרת הדברות וי"ל בדמקום ששייך לדרוש בכלל ופרט לא ילפינן שור שור משבת [למרות שלפי המסקנה לא דורשים כלל ופרט, וחוזרת השאלה, אך כיוון שישנם שתי מיעוטים לא מסתבר שנלמד משבת שא"כ מדוע כתבם - פנ"י] וכן כל הני דהוה דרשין בכלל ופרט דתשלומי כפל דרשין ליה בהדיא במרובה (לקמן דף גז). אי לאו רבויא דכל וכן יש לפרש בהשבת אבידה אבל בכל אחריני י"ל דלא מדריש בכלל ופרט וכלל:

^ק תוספות ד"ה הוה אמינא קרב לגבי מזבח אין. תימה למה לא ילפינן הכא שור שור משבת ובמסקנא נמי דמרבין עופות מדכתיב ישיב לבעליו כל דאית ליה בעלים ל"ל נילף משור שור או חמור חמור משבת כמו חסימה ופריקה לקמן וממילא אמעית אדם דליכא למילף משבת כדאמרינן לקמן (ע"ב) גבי כלאים להנחה הקשתיו ולא לדבר אחר וכן גבי תשלומי כפל והשבת אבידה מה צריך ריבוי לקמן נילף משבת ומיהו להפרשה דהר סיני ניחא דלא שייך למילף

שיקלא וטריא

סיכום הדף היומי

בבא קמא נד

א"ר יוסי בר' חנינא אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שמעמיד עצמו ערום עליהן(שמערים שיתקיים תורתו) שנאמר (משלי ח) אני חכמה שכנתי ערמה (סוטה כא):

לעילוי נשמת
דיינה ליבה בת עטל ז"ל
עובדיה חיים בן רחל ז"ל
ת.נ.צ.ב.ה

מתניתין

אחד שור ואחד כל בהמה – להלן מספר מקומות שלמרות שהתורה כתבה בעלי חיים מסוימים כגון שור, חמור או בהמה, כוונתה לכלול שאר בהמות וחיות ועופות, אלא שדיברה בהווה.

(1) לנפילת הבור.

(2) ולהפרשת הר סיני – כתוב 'אם בהמה אם איש'.

(3) לתשלומי כפל – 'כתיב משור עד חמור'.

(4) ולהשבת אבידה.

(5) לפריקה 'עזוב תעזוב עמו'.

(6) לחסימה.

(7) לכלאים – לגבי רביעה כתוב 'בהמתך', ולגבי חרישה כתוב 'לא תחרוש בשור וחמור'.

(8) ולשבת – 'שורך וחמורך וכל בהמתך'.

וכן בכל הנ"ל חיה ועוף כיוצא בהן. א"כ למה נאמר שור או חמור? אלא שדבר הכתוב בהווה בדבר הרגיל להיות.

גמרא

הגמרא מפרטת את שמות המקרים המובאים במשנה:

(1) לנפילת הבור – כסף ישיב לבעליו כתיב כל דאית ליה בעלים כדאמרן [לעיל נד].

(2) להפרשת הר סיני – אם בהמה אם איש לא יחיה – וחיה בכלל בהמה היא 'זאת הבהמה אשר תאכלו' וכתבי אחריו 'איל צבי', אם לרבות את העופות.

(3) לתשלומי כפל – כדאמרין על כל דבר פשע כלל כל דבר פשיעה אפילו בדבר שאין בו רוח חיים.

(4) להשבת אבידה – לכל אבדת אחיך.

(5) לפריקה – יליף חמור – חמור משבת 'שורך וחמורך וכל בהמתך'.

(6) לחסימה – יליף שור – שור משבת.

(7) לכלאים –

כלאים דחרישה – יליף שור – שור משבת.

כלאים דהרבעה – יליף בהמתך – בהמתך משבת מה להלן חיה ועוף ה"ה כאן.

(8) שבת

עד עתה סיכמנו שפריקה, חסימה, וכלאים נלמדים משבת, ועכשיו הגמרא מבארת כיצד לומדים משבת.

לגבי שבת יש שינוי לשון בין דיברות הראשונות שכתוב בהם 'בהמתך' בלבד, לבין האחרונות שכתוב בהם 'שורך וחמורך וכל בהמתך', הגמרא מבארת את חילוק זה.

מנלן?

דתניא ר' יוסי אומר משום ר' ישמעאל –

בדברות הראשונות נאמר עבדך ואמתך ובהמתך.

ובדברות האחרונות נאמר ושורך וחמורך וכל בהמתך – והלא שור וחמור בכלל כל בהמה היו, ולמה יצאו? לומר לך מה שור וחמור האמור כאן חיה ועוף כיוצא בהן.

כמו שיתבאר למטה, אף כל כגון פריקה, חסימה וכו' חיה ועוף כיוצא בהן.

(קושיה) אימא בהמה דדברות הראשונות כלל, שורך וחמורך דדברות האחרונות פרט – כלל ופרט, אין בכלל אלא מה שבפרט: שור וחמור, אין, מידי אחרינא לא? **(תירוץ)** אמרי וכל בהמתך דדברות האחרונות חזר וכלל, כלל ופרט וכלל, אי אתה דן אלא כעין הפרט: מה הפרט מפורש בעלי חיים, אף כל בעלי חיים.

(קושיה) ואימא מה הפרט מפורש^{קצא} דבר שנבלתו מטמא במגע ובמשא, אף כל דבר שנבלתו מטמא במגע ובמשא, אבל עופות לא?

(תירוץ) אמרי א"כ נכתוב רחמנא חד פרטא!

(דחיה) הי נכתוב רחמנא?

אי כתב רחמנא שור, ה"א קרב לגבי מזבח, אין, שאינו קרב לגבי מזבח, לא – כתב רחמנא חמור.

ואי כתב רחמנא חמור, ה"א קדוש בבכורה, אין, שאין קדוש בבכורה, לא – כתב רחמנא שור שלא הוצרך לכתבו שהרי גם הוא קדוש בבכורה. ובזה אנו מרבים סוסים וגמלים שדומים לפרט משני צדדים והיינו במה שנבלתו טמא והם בעלי חיים, אך יצאו עופות שאין מטמאים, וחוזרת הקושיה.

(תירוץ) אלא וכל בהמתך ריבויא הוא. ולא תדרוש כלל ופרט, ואזי מרבים את הכל אפילו עופות.

האם 'כל' או 'בכל' מוציאים מכלל ופרט

כעת הגמרא מקשה שאפילו שכתוב את המילה 'כל' זה לא סיבה לשלול לימוד של כלל ופרט, כמו שמוכיחה ממעשר, ועל זה הגמרא מתרצת שני תירוצים:

וכל היכא דכתב רחמנא 'כל' ריבויא הוא?

(קושיה) והא גבי מעשר דכתיב כל – וקא דרשינן ליה בכלל ופרט דתניא –

ונתת הכסף בכל אשר תאוו נפשך כלל, בבקר ובצאן וביין ובשכר, פרט ובכל אשר תשאלך נפשך חזר וכלל, כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט: מה הפרט מפורש פרי מפרי, ולד מולד כגון יין מענבים, שכר מתמרים, להוציא כמהין ופטירות ומים ומלח, וגידולי קרקע, למעט דגים, אף כל פרי מפרי וגידולי קרקע.

להלן שני תירוצים על זאת:

1. אמרי בכלל כלל, 'כל' ריבויא.

2. איבעית אימא 'כל' נמי כלללא הוא, מיהו האי כל דהכא ריבויא הוא:

מדהוה ליה למכתב בדברות אחרונות **ובהמתך** דכתיב בדברות הראשונות, וכתב וכל בהמתך ש"מ ריבויא.

עכשיו הגמרא מגיעה למסקנה כיצד נלמד משבת שעופות הם כלולים בשאר בהמות.

השתא דאמרת כל ריבויא הוא,⁽¹⁾ בהמתך דדברות הראשונות,

(2) ושור⁽³⁾ וחמור דדברות האחרונות קציב ל"ל?

שור – לאגמורי שור שור לחסימה.

חמור – לאגמורי חמור חמור לפריקה.

בהמתך – לאגמורי בהמתך בהמתך לכלאים.

דיני כלאים – אדם ובהמה

למדנו שכלאים נלמד משבת שבועות יש איסור כלאים, ועתה הגמרא שואלת שנלמד כלאים משבת, שאסור למשוך קרון שאדם ובהמה קשורים בו, שהרי לגבי שבת יש אזהרה שעבדו ושפחתו של אדם ינוחו ('עבדך ואמתך').

(קושיה) אי הכי אפילו אדם ליתסר?

אלמה תנן אדם מותר עם כולן לחרוש ולמשוך?

(תירוץ) אמר רב פפא תושבי פפונאי ידעי טעמא דהא מילתא, ומנו רב אחא בר יעקב:

אמר קרא למען ינוח עבדך ואמתך כמוך **להנחה הקשתיו** עבד ואמה לבהמה, ולא לדבר אחר:

[עד כאן דף נד עמוד ב']

^{קצא} תוספות ד"ה ואימא מה הפרט מפורש דבר שנבלתו מטמא. תימה [א"כ] פרט ל"ל דבכלל בהמתך נמי כתיב ועוד כשאומר מה הפרט מפורש בעלי חיים אף כל בעלי חיים ועופות בכלל היכי ס"ד דאתרבו עופות לימא דכללא גופיה ממעט להו:

^{קצא} תוספות ד"ה ואימא מה הפרט מפורש דבר שנבלתו מטמא. תימה [א"כ] פרט ל"ל דבכלל בהמתך נמי כתיב ועוד כשאומר מה הפרט מפורש בעלי חיים אף כל בעלי חיים ועופות בכלל היכי ס"ד דאתרבו עופות לימא דכללא גופיה ממעט להו: